

DERLEMELER

1902 Brüksel Körlerin Durumları'nın Düzeltilmesi Kongresi ve İstanbul'dan Katılan Göz Hekiminin Değerlendirmesi

Kadircan Hıdır Keskinbora (*)

ÖZET

Körlerin eğitimi ve öğretimiyle ilgili çabalar 18. yüzyıl sonlarına doğru başlamıştır. Bu sosyal sorunun çözümü için harcanan çabaların önemli bir afağı 1902 yılında Brüksel'de yapılan "Körlerin Durumlarının Düzeltilmesi Kongresi" dir. Adı geçen kongrede tartışılan konular, Osmanlı Devleti delegesi Dr.Esat Bey tarafından Servet-i Fünun dergisinin 11 Eylül 1329 (miladi 24 Eylül 1903) tarihli, 648 numaralı nüshasında yayınlanmıştır. Bu kongrede yedi ana konu tartışılmıştır. Esat Bey, adı geçen dergide kongre tartışma konularının ayrıntılarının yanında körlerin eğitimiyle ilgili resimleri de sunmuştur. Kongredeki bir sorunun cevabı olarak, İstanbul'da icra ettiği dokuz yıllık göz hekimliği sonucunda, 30 bin hasta üzerinde düzenlediği istatistiği ve kişisel deneyimleriyle görüşlerini ayrıntılarıyla vermiştir. Bu kongreden çıkan sonuçlara dayanarak, Türkiye'deki Körlerin eğitim ve öğretimiyle ilgili çabalar bafılatılmıştır.

Kongre, Darülaceze'de bir flube kurulması halinde, uygun şartlarda, Belçika Körler Okulundan bir öğretmen gönderileceğini vaad etmiştir. Esat Bey, bu kongrenin sonuç bildirgesiyle beraber hazırladığı genifl raporu, körler için bir eğitim okulu açılması gerektiğini, gerekçeleriyle beraber devlet hiyerarşisi kanalıyla Sultan II. Abdülhamit'e arz etmiştir. Yıllar içinde, Darülacezede körlere yönelik bir flube açılması sağlanmış, Acıbadem semtinde körler ile sağır ve dilsizlerin eğitimine yönelik bir okulun inşası için genifl bir arsa tahsis edilmiş, ancak, padişahın tahttan indirilmesi, seferberlik ve ardı ardına gelen savaşlar nedeniyle bu girişimler sonuçsuz kalmıştır.

Bu çalışmada, kongre ayrıntıları Osmanlıca'dan Türkçeye aktarılmış, sadeleştirilerek paylaşılmıştır. Ayrıca, körlerin eğitimiyle ilgili gelişmelerin kısa tarihçesi sunulmuş, konu ayrıntıları verildikten sonra, bu kongrenin etkisiyle ülkemizde yapılan ilk girişimler tarihsel süreç içinde tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kör, eğitim, Osmanlı Tarihi

SUMMARY

The Congress Held in Brussels in 1902 "Amelioration of the Life Standards of the Blinds" and The Evaluation of an Ophthalmologist Attended from Istanbul

The educational attempts for blinds started approximately at the end of the 18th century. An important step of these attempts was "The Congress for amelioration of the life standards of blinds" that had been held in Brussels in 1902. The topics discussed in the above mentioned congress were published by Dr.Esat Bey, the representative of The Ottoman Empire, in the 11 September 1329 (24 September 1903) dated, no 648 offprint of the "Servet-i Fünun" magazine. Dr.Esat Bey also published some photographs about the education of blinds in the same newspaper. While responding to a question in the congress, he presented his personal experience and statistical results based on 30000 patients that he examined as an ophthalmologist in Istanbul in a duration of 9 years. The studies directed to the education of blinds were initiated after the experience obtained from this congress.

The Committee of the Congress accepted to send a teacher from the School for Blinds of Brussels if a branch should be opened in Darülaceze. Dr.Esat Bey prepared a report including the results obtained from the Congress and had it presented to Sultan II.Abdülhamit with the aim of creating a school for blinds. A school was opened in Darülaceze and a land in Acıbadem was spared for the education of

(*) Namık Kemal Üniversitesi Tıp Fakültesi, Göz Hastalıkları Ad.; Deontoloji ve Tıp Tarihi A d

Yazma adresi: Prof. Dr. Kadircan Hıdır Keskinbora, Namık Kemal C.14, Tekirdağ
E-posta: keskinbora@superonline.com

Mecmuaya Geliş Tarihi: 04.03.2008
Düzeltilmeden Geliş Tarihi: 12.03.2008
Kabul Tarihi: 16.05.2008

blinds, deaf and dumbs. But these could not be realized as the Sultan was taken down from throne and continuing wars.

In this study the details about the congress were translated from Ottoman language to Turkish and presented after purification. A brief history about the beginning attempts of the education of the blinds and its development in Turkey with the effect of Brussels congress are discussed.

Key Words: Blind, education, history of Ottoman Empire

G R fi

18. y zy lın sonuna kadar körler, geçimlerini sağlamak için, hayır sahiplerinin merhametine kalırlar ve genellikle mahrumiyet içinde yaflamların s rd r rlerd . Bu yüzyılın sonuna dogru Valentin Ha y (1745-1822) adlı bir kifli, Paris sokaklarında sürünen 2-3 k r , merhamet duygularıyla himayesine alıp, eğitim amacıyla ilgilenmeye bafladı. Çok az bir zamanda körlerin eğitimde gösterdikleri bafılar, onun Paris'te körler için bir okul amasına neden oldu. Daniel Albert'e göre, 1784 y lnda "Institution des Jeunes Aveugles" adıyla açılan okul, bu konuda aılmıflı birinci okuldur (1). Daha sonra İngiltere ve Belçika'dan davetler alan Ha y'in bu girişlimi Almanya ve Rusya'da da benzer okulların açılmasına yol açmıştır.

1835 y lnda, fian van Teriyest, Belçika'da ilk defa bir körler okulu açtı. Bu konuda gösterilen azim ve kararlılık neticesinde, Belçika'da daha sonralar pek çok körler okulu açılmıştır. Bu o dereceye ulaşılmıştır ki, nüfus oranına göre k r okullar en çok Belçika'da vardır denilebilir (2).

Körler; kabartma haritalar ve dünya küresi üzerinden coğrafyay   kolaylıkla  renmektedir (Resim 1). Fransa'da ve Belçika'da k rleri, tercihlerine ve yeteneklerine göre m zige, müzik  retmenliğine ve piyano akorduluguna yönlendiriyorlardı. M zige yeteneği ol-

Resim 1. Körlerin eğitimi için özel kabartma haritalarla yapılan Coğrafya dersleri

mayanlar ise, hasır örmek, hasır veya ip ile kamış sandalyeleri d flemek, elek ve tel çubuklarla  r lm fl çeşitli eflya imaline y nlendiriliyorlardı.

Daniel Albert'e göre, körlere, görenler kadar hızlı ve kolaylıkla yazı yazdırıp okutturacak derecede basit olan alfabe, kendisi de k r olan Louis Braille (Braille kelimesi, Arap alfabesiyle yazılmış Osmanlıca metinlerde b,r,elif ve y harflerinin dizilimiyle yazılmıştır. Bu nedenle eski Türkçe metinlerden yapılan tercümelerde Braille, Latin alfabesiyle Beray, Baray, Berey veya Brey fleklinde ifade edilmifitir-H.K.K.) tarafından 1880 y lnda icat edilendir (3). Braille us l n n keffinden evvel, körler nota okuyup yazamadıklarından, musiki  renimleri kulaga ve hafıza gücüne bağlıydı. Louis Braille'in, kabartma altı noktanın degiflik konumlandırılmasıyla oluşturduğu bu harf sistemi, 63 çeşitli harften oluşmaktaydı.  fte, bu harflerle, körlerin okuyup-yazması, hesap yapması, nota okuyup yazması çok kolaylaftı. Çok ilkel olan bu kabartma harf sistemi gerekli kolaylığı sağlayamadığından, körler; hafıza gücünü daha çok kullanılmak zorunda kalıyordu. Braille us l , icadından sonra, pek çok yeni düzenlemeye maruz kaldı. Belçika'da, kabartma harflerin flekilleri ufaltılarak, okuma hızı ve kitap hacimlerinin küçülmesi sağlanmıştır. Bununla da yetinilmeyip, okuma ve yazmanın daha hızlı yapılması, k đđ ve zamandan tasarruf edilmesi amacıyla, harfler simgelerle yer degiftirerek, kitapların basımında da degifti. Bunun için, Fransa, İngiltere, Almanya, Belçika ve Avusturya'da bir çok kifli, körlerin okuyup yazmadaki bafırların kolaylaştırmak amacıyla Valentin Ha y harf sistemini geliştirmeye çalışarak, pek çok yeni sistemler oluşturdular (2). Bu us l, pek çok ülkedeki k r okullarında "Braille Us l " ismiyle uygulanmaktadır.

 fte bu tür geliştirmeler, degiflik ülkelerde çeşitli aletlerin icat ve imal edilmesine neden oldu. Bu geliştirmeler üzerine, bundan sonra toplanacak Körler Kongresinde bu konuların da tartışılmaya konulması kararlaştırılmıştır.

Bu çalışmada, yukarıda ağlamaları özetlenen abalarn sonucunda 1902 de toplanan Körlerin Durumlarının Düzeltilmesi Kongresi ayrıntılar paylaşılmıştır. Bu kongrenin etkileriyle, Türkiye'de körlerin eğitimine dikkatler ekilebilmiş, ciddi girişimlerin bafılatılmasına yol açmıştır. Çalışmanın son kısmında Türkiye'de körlerin eğitimine yönelik ilk girişimlere de kısaca değinilmifitir.

1902 KÖRLERİN DURUMLARININ DÜZELTİLMESİ KONGRESİ (2)

Körlerin eğitim ve öğrenimlerini geliştirmek amaçlı, uluslar arası kongreler yapılması uygun olacaktır, medeni ülkelerde bu yolda deflik kongreler düzenlenmeye başlanmıştır.

İşte bu düflüncelerle Paris'te yapılan, Körlerin Hayat Standartlarının Yükseltilmesi Kongresinde, toplantıların sonuç bildirgesinde, yeni bir kongrenin 1902 senesinde Brüksel'de yapılması kararlaştırılmıştır. 1 Kasım 1901 günü Brüksel Kongresi Tertip Komisyonu bir bildiri yayınladı. Bu bildiri de kısaca şöyle deniyordu:

"Geçen yüzyıl içinde meydana gelen gelişmelerin önünde gelen, en önemli şeyi flüphesiz, insanlık ve yardımlaşma severliktir. Gerek ülkeler, gerek flahşlar insanlık ve yardımda birbirleriyle yarış halindedir. Her tarafta, hastahaneler, darülacezeler, eğitim kurumları açıyorlar. Körlerin öğrenimi ve hayat standartlarının yükseltilmesi çabaları, bu konularda en önemli bir yer tutar. fiimdiye kadar bu konuyla ilgili deflik kongreler düzenlendi ve güzel sonuçlar elde edildi. Kral II. Leopold hazretlerinin himâyelerinde olmak üzere, 1902 senesinde Brüksel'de toplanması kararlaştırılan kongrenin tertip ve teşkil komisyonu, bu insanlık hizmetine yardımda bulunmak için, ülke yönetimlerine, ilim ve hayır kurumlarındaki görevli olanlara, kongreye katılmaları için ricada bulunur. Kongre programında görüşülecek olan konularla ilgili görev ve iffleri gereği bu konularda çalışılan tüm kişilerin katılmaları beklenir." Kongre Brüksel'de 1902 Ağustosunun 6. günü başlayıp 10. günü son bulacaktır.

Kongrenin, tartışılması istediği konular flunlardan ibaretti:

1. Ülkenizde körlerin geçimleri sağlamak için seçtikleri meslekler hangileridir? Körlere ifl imkânları sağlamak için neler yapılabilir?

2. Körlerin çalıştıkları iflyerlerinde, zorlandıkları ifflerde, gören kiffilerden birkaç yardımcı buldurmak faydalı mıdır? Bu şekilde daha iyi istihdam ve kârlılık elde edilebilir mi? Böyle bir uygulama, ne gibi zararlar doğurabilir?

3. 15- 40 yaşları arasındaki körlerin çalıştığı ifl yerlerinde gündüz ve gece mesaisinin fayda ve zararları nelerdir?

4. Körlere özel okul, imalathane ve diğer iflyerlerinde, kısmen kör olanları da buldurmak iyi midir? İyi olursa, körlük derecesi ne olmalıdır?

5. Körler için stenografinin faydaları ve zararları nelerdir? Bir stenografi usulünün ve mümkünse bu usulde yazı yazmayı hızlandırarak bir aletin tanıtılması.

6. Körler okulunda dantel ve nakış eğitimi nasıl düzenlenmeli? Körler bir bahçe veya avluda adamlarını sayarak gezinmek ve aralarında sohbet etmekle yetinmeli mi? Yoksa deflik oyunlarla meşgul edilmeli mi? Körlerin erkek-kız, büyük-küçük olmaları göz önünde bulundurularak, ne gibi oyunlar olmalıdır? Buldukları mekânların dışında gezinmeleri, körler için faydalı mıdır? Hofflarına gider mi? Bunlar en uygun şekilde nasıl uygulanabilir?

7. Nüfus bakımından kalabalık olan yerleşim yerlerinde, körlerin fazla olmasının sebepleri nelerdir ve nasıl giderilebilir?

Brüksel kongresine 20 devlet tarafından katılım olmuştu, 26 delege gönderilmiştir. Kongreye katılan ülkeler aşağıdadır:

Hükümet-i seniyye (Osmanlı Devleti), fiili, Çin, Danimarka, İspanya, memâlik-i müttehide-i Amerika (ABD), Fransa, İngiltere, Yunanistan, Honduras, İtalya, Lüksemburg, Meksika, Monako, Flemenk, Peru, Portekiz, Arjantin, İsveç, Venezuela.

Körlerin Hayat Standartlarının Yükseltilmesi Kongresi Ağustos'un 6. Çarflamba günü alfranga saat dokuz buçukta, Brüksel'deki Akademi Dairesi'nin büyük salonunda Fahri Başkan Adliye nazırı Van den Hovel tarafından açıldı. Osmanlı Devleti tarafından murahhas şifâyla kongreye Dr. Esat katıldı. Kongredeki ilk konuşmasında:

"...Osmanlı padişahı Yüce Sultan Abdülhamid Han'ın Sani hazretleri, tüm vatandaşlarının rahatlığına sağlamayı ve memleketin yükselmesine ve mutluluğuna vakitlerini harcadığından, bu kongrenin toplanma sebebi olan güzel organizasyona katılmak amacıyla, flahşın murahhas şifâyla gönderip, kongreden elde edilecek sonuçları ve alınan kararları, memleketimizde uygulanmasıyla, görmekten mahrum olan ve göz hastalıkları ile uğraşan insanların elem ve kederlerinin biraz olsun azaltılması sağlamayı için emir ve ferman buyurmuşlardır. Osmanlı Devleti'nde körlerin müziğe olan kabiliyetleri, güçlü hafızaları sayesinde ve geçimlerini müzik icra ederek sağlarlar. Padişahımız 5-10 sene evvel, İstanbul'un sağlığına en uygun yeri olan bir yerde Darülaceze'yi kurmuştur." diyerek Osmanlı Devletinde konuya yönelik çabaları özetlemiştir.

Kongrenin 1. sorusuna üyelerin bazıları tarafından cevaplar verildi. Bunların aynen zikredilmesi konuyu uzatacağından, kısaca soruna ait olan yönleri tercüme etmeyi uygun görüyorum:

Belçika'da - Rahib Zidor Kala ile Belçika Körler Cemiyeti reisi Mösyö Letonek ifadelerine göre Belçika'da körler: Birinci olarak musiki ile geçimlerini sağlarlar. Piyano hocaları, piyano akordçuluğu, solfej, armoni muallimliği ile geçinen birçok kör vardır. İkinci

derecede körlerin icra ettikleri sanatlar sepetçilik, iskemlecilik ve nadiren fracık ile tel imalatr. m kadınlar fanila, çorap, tentene örmesini de grenmektedirler.

talya'da - Mösyö Martoelli'nin ifadesine göre tal-ya'da körler sepet imal ederek geçinirler. Martoelli mların telgraf ve telefon idarelerine kabul edilmelerini tavsiye etmektedir.

Portekiz'de - Sanayi çok gelişmifl olduğu cihetle Mösyö Filemon Sepapen'in beyanına göre, Portekiz'de özellikle amalar için harf ve sanayi olduğu gibi, yardm- sşfatıyla kullanıldıkları sanatlar da vardır. Ressamlık, dogramacılık, ciltçilik yaparak geçimlerini sağlarlar. Mantar tpa, fra yaparlar. Musiki muallimliği eylerler.

Danimarka'da - Mösyö Moldenhaver'in ifadesine nazaran âmâlar musiki, piyano akorduluğu, sepet, ip, fra, hasır, kamış sandalye imali, el ve makine ile dikifl dikmek usul talim olunmaktadır.

Fransa'da - Rahip Narsis, Fransa'da âmâlar için birinci ugraflı olarak musiki muallimliği, piyano akortuluğu, kilise müzisyenliği, sandalye dolduruculuğu olduğunu söylemektedir.

Felemenk'te - Mösyö fianvel Nekhel, Flemenk'de körler için mevcut olan sanayinin, sepetçilik, iskemlecilik, hasırık olduğunu söylemiştir. Sahildeki memleketlerde m kızlar balık ağlar ve tentene örerek geçinmektedirler.

svire'de - skemlecilik, sepetçilik, fracık, musiki ve akortuluk çok yaygındır.

Amerika'da-Musiki ile piyano akortulu, sandalyelerin ilerini doldurmak, süpürge, filte yapmak gibi ifler. Kadınlar bunlardan başka iplik, yn örmesini de grenirler fiili'de - mlara sepet imali gretilmektedir. Kırk kadar m gazete dağt yapıyorlar.

spanya'da - âmâların yüzde 99'u dilencilik ederler. Mamafih, bu, kendilerinin tembelliklerinden çok talim ve terbiyeleri konusunda gösterilen vurdumduymazlık-tan ileri gelir.

1. Soruya verilen cevaplar sonucunda, Kongre Komisyonu flı kararlar almıştır:

Öncelikle: Körler için en faydalı hangi ifle ugraflacığına dair kesin bir kural konulamamakla birlikte, bu konuda körlerin durumuna ve kabiliyetine en uygun bir kararın verilmesi, tüm devletlerin yöneticilerinin tercihlerine bırakır. kinci olarak: Kongre, hayır kurumlarının her türlü ilan ve uygun araçlarla, körlere ifl ve yeni meslekler edindirmeleri için, -isterse tecrübe kazandırmak amaç olsun- telgraf ve telefon idarelerine kabul edilmeleri için gerekli giriflimlerde bulunmalarını gereğini arzular.

2. soru hakkında Kongre flı karar almıştır:

Kongre, refliťt yaşta gelmiş körlerin çalıştıkları imalathanelerde, kr olmayanların istihdamını imalatın eřitilmesini sağlayacağından, aslı ifiler krlerden oluşmakla birlikte, kr olmayan yardmlar imkanlar dahilinde başka bir oda da çalışmak flartıyla, 'körlere ait iftyerlerinde çalıştırılmasında fayda görülür' grşlne katılır.

Perflembe günü sabahleyin Brüksel'e 6.5 kilometrelik mesafede bulunan Volov Sen Lamber'deki Krallık Körler Okulu'nu ziyarete gittik. Bu okulun bir bölümü körlere, diğer bölüm de sağır ve dilsizlere ayrılmış olup, toplam 92 ğrenci eğitim görüyordu. Bu öğrencilerden içi, hem kr, hem de sağır ve dilsiz idiler. Öğrencilerin yaşları 4-20 arasında idi. Okulun her tarafını gezdikten sonra, okulun kongre salonuna geri döndük. Burada 60 krden bir orkestra düzenlenmişti. Bu kr müzisyenler, Richard Wagner, Frederick Chopin, Ludwig van Beethoven gibi meşhur bestekarların en seçkin parçalarını büyük bir başarıyla icra ederek alkışlandırlar.

Saat 2:00'de Kongrenin 3. Oturumu başladı. Bu oturumda 3. Soru gündeme gelip, bunun üzerinde müzakereler yapıldı. Bu müzakereler akşama kadar devam etti.

Refliťt yaştaki körlere mahsus imalathanelerin gece ve gündüz mesaisi olması sorunu, büyük tartışmalara sebep oldu. Körlerin evlerinde ikamet edenlerinin sabah-akşam imalathanelere gelip gitmeleri dahi problemlidir. Körlerin evlerinde ikamet edenlerinin daha da büyük problem olacağı iddia edenler ogunluktaydı. Tartışmaya katılanların ogu, krleri gece mesaisi olan imalathanelerde alıştırmaktansa, kendilerine bir oturma yeri ve aileleri varsa onların yanında bırakılmasını daha uygun olacağı göz önünde bulundurulacak olursa, imalathanelerin gündüz mesaisi olması ve körlerin kendi evlerinde çalışmaları daha uygundur.

Bu değerlendirmeler sonucunda Kongre **3. Soruyla ilgili aşağda yazılan karar aldı:**

Kongre, gndzli çalışma usulünün tercih sebebi olduğunu, ancak geçim skntışı içinde olan ve aileleri bulunmayan ve hayat içinde kendi kendilerini idare etmekte zorlanan körler için, gecici imalathane usul tavsiye edilir.

Perflembe akşam saat 9:00'da Brüksel'de kr kızlara mahsus okulda 60 kız, 60 erkek olmak üzere 120 görme zrlden oluşan bir orkestra tarafından mükemmel bir konser verildi. Konserle birlikte ritmik hareket gösterileri de yapıldı. 18-19 yaşlarındaki çok güzel kr bir kızın yüksek bir sesle okuduğu, bütün seyircilerin büyük bir dikkat ve duygusallık içinde dinlediği, aşağda nesir olarak manasını tercüme ettiğim fiirin sözleri flyleydi:

"<Ikbaharda çiçekler rengarenk o parlak yakutlar>n> gösterirken o sihirli manzaray> göremem. Ağaç yaprakların>, vadileri, tarlalar> ateft kızı> şfkılar>yla aydınlatan o parlak güneşli de göremem. Gök kubbede altın ve gümüşt renkleriyle, karanlık dünyay> aydınlatan güneşli ve ay> göremem. Sevgili annemin ana kalbinin şefkatli muhabbetini de okuyamıyorum. Halbuki irade-i Sübhani ki ruhum sevginle her an beraberdir. Senin bu körlüğümdeki cilvene hayranım ve seni her türlü eksiklikten tenzih ederim. Güneşli göremiyorsam da hidayet şbğın> gereği inancım var. Kalbim sonsuz ihsanlar>na güvenerek bir gün yüceliğinin ihtiflamın> ve <lahi Pak Yüzünü görerek, mutluluktan kendimden geçeceğim anın ümidi ni içimde taşıyorum."

Cuma günü sabah alafrağa saat 9:30' da kongre 4. defa toplanarak, soruların müzakeresine devam etti.

4. Soru hakkında flu karara varılmıdır: Körlere mahsus okul, tezgâh, imalathane ve benzeri yerlere -normal okullara ve ifl yerlerine uyum sağlayamayan- az görenlerin alınmasını uygun olacağına; Oldukça iyi görme yetisine sahip olup da kısa bir zaman içinde kör olacağı tbbi muayene neticesinde öğrenilen çocukların bu okullara kabulüne engel olunmaması uygundur.

5. sorunun değerlendirilmesinden sonra Kongre: Stenografinin öğrenimi körler için faydalı olacağından, bu konuda kabul edilecek usulün öğrenimi kolay, okunması çabuk olan, zamanca ve kagıtca tasarruf sağlanacak şekilde olması ve bu usulün, istisnasız tüm dillere, eski dillere hatta Esperanto diline uyarlanması lazım geleceğine karar vermiştir.

6. soru hakkında kongrenin verdiği karar aflagdadır:

Körlerin gezip dolaşmaları vücudun gelişimi açısından faydalı bir ifl olduğu yönüyle, koflup gezmeyi gerektirecek oyunlar kör öğrencilere sevdirmeyi ve bu eğitimde zorlamaya gidilmemesini körlere eğitim veren öğretmenlere tavsiye eder. Gezinmenin gelişime katkıda bulunduğu, öğrencinin dikkatini uyandırdığı ve bilgilerini arttırmak için katkıda bulunduğu muhakkak olup, tasdik ve ilan olunur.

Anwersli Doktor Mösyö Dumiç'in beyanatında körlük sebepleri ve körlükten korunma yolları dörde ayrılmıştır:

1. Bünyenin yatkınlığı
2. Umumi yahut kısmi bir bulamına neticesi olarak vücuda gelen körlük.
3. İfl yeri, okul vs. gibi ortamlardan kaynaklan, medeniyetin getirdiği körlük
4. Kaza ve benzeri haller.

Birinci bölümde frengi hastalığı dikkat çekicidir. Gözün frengisi çok büyük bir rahatsızlık olup, çok çeşitli olduğundan insan hayret eder. Bundan korunmak frenginin yakışıklı azaltmaya sebeptir. Bu konuda öncelikli yapılacak işlem, ayyaflığın yasaklanması bir tedbirdir.

Kısaca, Mösyö Dumçek fikrine göre, körlüğün çoğundan korunulabilir. Bu da %35 nisbetinde tahmin olunabilir.

Mösyö Martoçelli körlük sebeplerini flu şekilde sayıyor:

Birincisi, kadın hastalıkları. Anne vaktiyle kendisini tedavi ederse, rahminde gözleri sağlam bulunan çocuğa hastalık bulamaz. Anadan dogma kör olanlar, bu hastalığa dogumlarından birkaç gün sonra müptela olurlar. Halbuki bunlar hemen dogar dogmaz bakılacak olsa kurtarılabilirler mümkün olur.

Ayyaflık, afır> tütün içme, sefâhat ve benzeri kötü alışkanlıklar da körlük sebeplerindedir. Bunun önüne geçmenin flartı da, sağlığı koruma yollarını ciddi ve daimi surette uygulamaktan ibarettir.

İtalyan Doktor Mösyö Nobilyo sağlık kofullarına aykırı yerler ile imalathanelerin dumanını, temizliğin azlığı ve ahlaksızlıkların körlüğe sebebiyet verdiğini söylemiştir.

Amerika'da ve fiili'de en önemli körlük sebepleri, Çiçek hastalığı ile yeni doğan çocukların göz hastalıklarıdır.

Brüksel doktorlarından Mösyö Varlomon ise körlük sebeplerinden en müthifi frengi ile ayyaflık olduğunu beyan eylemiştir.

7. Soru hakkında kongre aflagdaki karar almıştır:

Kongre, tüm ülkelerin körlük sebeplerini ortadan

kaldırıcı önlemleri almaları tavsiye eder. Medeni tüm ülkelere, en küçük köyde bile gerekli ricada bulunur. Aflagdaki tedbirlerin kabulünü ve bu tedbirlerin uyulmasını tavsiye eder:

1. Malathane, fabrika ve mekteplerin mütehasşlar tarafından sağlık kofullarına uyup uymadıklarının denetlenmesi.

2. İflci ikametgahlarının ıslahı.

3. Çalışma flartlarının düzenlenmesi ve meslek kazaların önüne geçilmesi.

4. Göz hastalıkları ve özellikle zâtü'l-munzama-hubeybî (Ayn) şekilde, arap alfabesiyle yazılmı kelimenin, Latin alfabesiyle yazımında hubeybât veya habîbât olarak geçilmiştir. Hubeybât genel olarak "granulomatöz konjonktivitler"e iflalet etmektedir. Burada, kongre

"zât-ül munzama-i hubeybî" hastalar› için hastaneler kurulmas›n› kararlaştır›l›r›na göre, bu terimden trahom hastal›r›n› anlamak gerekir. Baz› metinlerde "remed-zül hubeybat-› mutasallibe (sertleşmiş granülomlu hasta göz ağr›s›)", trahomun özellikle aktif ve ağr›lı olduğu aflamas› için kullan›lmaktadır -H.K.K.). hastalar› için hastahaneler tesisi ve büyük yerleşim yerlerinde, baz› bulaf›c› göz hastal›klar›na yakalananların tecrid edilmesi ve hastahanelere sevk edilmesi

Dr. ESAT BEY'İN KİSEL DEĞERLENDİRMELERİ

Nüfus yoğunluğu fazla olan yerlerde körlüğün artmas›n›n sebepleri ve bunların ortadan kaldır›lmas› hakk›ndaki 7. Soru hakkında Anwers'li Doktor Mösyo Dumıç ile Napoli doktorlarından Mösyo Marçelli'nin beyanat›ndan sonra, kongre bafkan› tarafından söz sıras›n›n Dr. Esat Beyefendiye geldiğinin beyan edilmesi üzerine bu konudaki araşt›rma ve incelemelerimin sonuçlar› kongreye teblig k›l›nm›şt›r:

"Memleketimde körlük sebepleri, görülme sıkl›r›na göre sırasıyla şöyledir:

1. Hubeybât (Habîbât) (zât-ül-munzama-i hubeybî veya M›sr› göz hastal›r› denilen bir göz hastal›r› olup, bu hastalık M›sr'da olduğu kadar Osmanlı topraklarının tüm diğer bölgelerinde de yay›lm›şt›r)

2. Dâü'z-zerka (Glokom)

3. Çeşitli kornea hastal›klar› ve özellikle çocuklarda görülen bünyesel kornea hastal›klar›

4. Galat-› inkisâr-› ziya (İfık kır›lmas› kusurlar›)

5. Göz iç hastal›klar› ve özellikle frengiden kaynaklanm›ş olanlar

6. Zaman›nda tedavi edilmeyip, ki hastalar doktora vaktiyle müracaat etmediklerinden, ilk anda vahim olmayan bir hastalık, körlükle sonuçlanıyor.

7. Tedaviyi gerçekleştirenlerin tanı› yanlıf› koyan uzman olmayan doktorlar veya bu konuda yeteri bilgiye sahip olmayan ve gerekli bir tarzda tedavi etmeyenler (K›rlangç ad› verilen bu flarlatanlar, flehir flehir dolaf›p hekime gitmeyen veya hekime ulaflamayan cahil halk› kand›r›p birçok kiflinin kör olmas›na neden olmuştur. Dr. Esat Bey bu konuda da, ‹stanbul'da yay›nlanan gazete ve dergilere yaz› yazarak halk› ayd›nlatmaya çalıf›m›şt›r -H.K.K.-Doktora tezinden) bir takım kötü neticelere sebep oluyorlar. Ayrıca bir takım flarlatanlar dahi kendilerine tedavi için müracaat eden kiffileri görme niyetinden mahrum bırakacak surette hareket ederek körlerin say›s›n› çoğaltıyorlar.

‹stanbul'da sanat icra ettiğim 9 sene zarf›nda muayene ve tedavi ettiğim 30.000 hasta üzerinde düzenlediğim istatistik flu sonuçlar› vermiftir.

%53 Hubeybâta müptela hasta

%30 Harici Göz Hastal›klar›na (cerrahi gerektiren) müptela hasta

% 8 Dahili Göz Hastal›klar›na müptela hasta

% 5 İfık kır›lmas› kusurlar›na müptela hasta

% 4 Karasuya müptela hastalar

Bu göz hastal›klar›na müptela olanlar arasında sıklıkla görülen hastalık ve sonuçlar› sıralamas› da hastaya göre şöyledir:

Karasuya müptela 100 hastada	79 âmâ
Dahili Göz Hastal›klar› bulunan 100 hastada	53 âmâ
Harici Göz Hastal›klar› bulunan 100 hastada	27 âmâ
Hubeybâta müptela 100 hastada	17 âmâ
İfık kır›lmas› kusurlar› olan 100 hastada	69 hipermetropi
İfık kır›lmas› kusurlar› olan 100 hastada	16 astigmatizm
İfık kır›lmas› kusurlar› olan 100 hastada	15 miyopi
Hipermetrop 100 hastada	40 Anizometrop
Hipermetrop 100 hastada	19 Göz tembelliği
Miyopik 100 hastada (dejeneratif)	17 fiiddetli miyopi
Miyopik 100 hastada	61 Hafif miyopi
Miyopik 100 hastada miyopi	22 Orta derecede miyopi
Astigmatizme müptela 100 hastada	43 Anizometrop
Astigmatizme müptela 100 hastada	28 Göz tembelliği
Anizometropa müptela 100 hastada	96 Göz tembelliği

1. Dâü'z-zerka (glokom) hakkında: bu hastal›r›n çeşitlerinden fiark'ta en çok rastlan›lan› basit ve gayr-muharrifl (tahrifl etmeyen) olan cinsleridir. Ve %80 defa medîdü'l basarî (hipermetropi) ile karşıt›r›lmaktadır. Dâü'z-zerkan›n bu flekli, ne tıbbi ne de cerrahi müdahaleyle tedavisi mümkün değildir. Hatta bazen cerrahi müdahale ile hastalık daha da gelişir. Bu iki hastal›r›n belirtilerinin birbirine benzemesi beni, dâü'z-zerka ile medîdü'l basarî arasında bir irtibat olduğunu kabule sevk eyledi. Hastal›r›n sebepleri, gerek ifrâzat›n (salg›ların) fazlal›r› ve gerekse noksan boflalımdan ileri gelsin, ifrâzat›n mahalli kirpik bölgesidir. Madem ki, medîdü'l-basarî kirpik kaslarını daimi surette faaliyete sevk eder; bu halde bu bölgenin afl› faaliyeti dâü'z-zerka oluflumuna sebep olamaz mı? Bu fikrimin doğru olup olmad›r› ilerde anlaflılacaktır.

2. Zâtü'l-munzama-i hubeybî hakkında: Avrupa'da nadiren tesadüf olunan bu hastalık göz hastal›klar›na ait muteber kitaplarda eksik bir flekilde tarif edilmektedir. Bu hastalık degiflik flekillerde görülmektedir. Buna örnek olarak Avrupa'da bulunduğum 5,5 sene içinde asla tesadüf etmedığım özel bir fleklini arz edeceğim. Ki bu tür hastalık belirtisine Dogu'da genellikle tesadüf edilir.

Her ne kadar göz hastalıklarına ait kaynak kitaplar da zâtü'l-munzama-i hubeybînin bilhassa genç ve orta yaşlı kifilerde rastlandığı beyan ediliyorsa da, Doğu ülkelerinde küçük yaşta bulunan, hatta süt emen çocuklarda bile bululma yoluyla bu hastalık müfahede edilmektedir.

Kongremizin amaçlarından birinin körlerin azaltılması olmasa da, bilhassa zâtü'l-munzama-i hubeybî hakkında muhterem meslektaflarımızın dikkatlerini bu hastalığa çekmeyi uygun gördüm. Bununla ilgili araştırmalar hala devam etmektedir.

Eğer bakteriyoloji bilimi, bu hastalığın nelerden kaynaklandığını ortaya çıkarabilirse, belki tedavisi kolaylaştırılabilir.

3. Genel veya bölgesel bir bululma neticesi meydana gelen körlük, en çok çiçek hastalığından kaynaklanır. Aftanma ve bu aftanın tekrarlanması mecburi tutulursa, bu sebepten meydana gelen körlüğe meydan verilmemifli olur. 18. asırda nüfusun üçte biri çiçek çikarmış bulunuyordu. Bunların da yüzde otuzu tek gözlü veya kör olurdu.

4. Kasîru'l-basarî (miyopi) de körlük sebebine dahildir. rîsî (kalımsal) miyopi gayet nadirdir. Buna ancak %3 tesadüf edilir. Kasîru'l-basarî gençlikte, çocuklukta yaz yazarken, kitap okurken kâğıda yakından bakmaktan meydana gelir. İfık uygun noktadan gelmez, oturulacak yerler uygun olmaz, kitaplar kötü basarsa, çocuklar Kasîru'l-basarî'ye müptela olurlar. Kasîru'l-basarî yaşı ilerledikçe artar. Görüfl kuvveti ya daralarak veya okul meffguliyeti ile genişleyerek meydana gelir. Okul çocuklarını bunu dikkate alarak muayene edip, gerekli önlemleri vakit geçirmeden almak lazımdır.

Kongrenin bu oturumu da bittikten sonra o akşam saat 8:00 de âmâlar tarafından büyük bir konser verildi. Cumartesi günü 7. Oturumda ise kongrenin aldığı kararlar ve bafırlar temennisiyle fahri bafıkan Adliye Bakan tarafından icra edilen güzel bir konuşma ile kongre sona erdi.

Doktor Es'ad

OSMANLI DEVLETİNDE KÖRLERİN EĞİTİMİNE YÖNELİK ÇIKARILANLAR

Servet-i Fünun dergisinin aynı sayısında 372. Sayfada, bu konuya ilifkin geçilen haberde aflagdaki bilgiler verilmektedir (2): "*Hükümet-i seniyye canib-i alisinden (Ulu hükümetin yüksek tarafınca) Brüksel'de toplanan, bahsi geçen kongreye İstanbul fihri Göz Doktoru izetlû (feref ve itibar sahibi) Esad Bey Efendi delege sıfatıyla gönderilmiftir. Esad Bey Efendi tarafından bu konuda düzenlenip ve çiffleri Bakanlığına takdim edilen "Darülaceze'de körlerin eğitim ve öğrenimi*

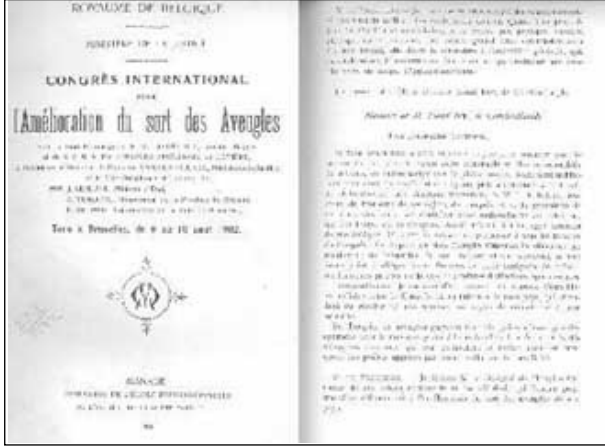
ni temin için gerekli önlemlerin alınması hakkında" verilen bir layihanın (tasar dilekçesi), Dahiliye Vekaletinden Genel Şhiye Meclisi'ne havale edildiği haberi alındı."

Osmanlı Devleti'nde âmâlardan yeteneği olanlar hafızlık yapıyor, Kur'an-ı Kerim ve mevlit okuyarak geçiniyorlardı. Bir kör, hazineden yoksullara ödenen "muhtacin faslı"ndan 100 kurufll maafl almaktaydı. Sokaklarda dilenen kimsesiz âmâlar Darülaceze'ye yerleştiriliyordu. Osmanlı Devletinde Görmeyenlerin okuma yazma öğrenmesi için 1874 de Kahire'de bir âmâlar okulu eğitime bafılamıştı. Mehmed Ünsi, bu okulda kullanılmak üzere Braille alfabesinin -Arap, Türk ve -ranlı âmâların kullanabilecekleri- Arap harflerine uyarlanmış flleklini yayımlamıştı (4).

1900 yılında Paris'te toplanan Âmâlar Kongresi'nde, bundan sonraki kongrenin 1902'de Brüksel'de yapılması kararlaştırılmıştı. Belçika Hükümeti İstanbul Büyükelçiliği kanalıyla, 6-10 Ağustos 1902 tarihlerinde, körlerin durumunu düzeltmek için Brüksel'de yapılacak olan uluslararası kongrenin davet yazması ile tartışılacak konuların programını 31 Ocak 1902'de Hariciye Nezareti'ne (Dışişleri Bakanlığı) göndermifti. 2 Mayıs 1902'de ikinci duyuru yapılmış, Hariciye Nazarı, katılmada bir fayda görmediğini ifade etmekle birlikte, ilgisi nedeni ile kongre programını Mekatib-i Askeriye-i fiahane Nezareti'ne (Mparatorluk Askeri Okullar Bakanlığı) göndermifti. Mekatib-i Askeriye-i fiahane Nezareti, memleketimizde de körler olduğundan bu kongrede alınacak bilimsel kararlardan yararlanılması amacıyla Mekteb-i Tbbiye-i fiahane'ce ehliyetli ve tecrübeli bir muallim gönderilerek bu kongreye katılmayı önerince, Hariciye Nazarı durumu Sadaret'e (Bafbakanlık) bildirmifli ve 16 Haziran 1902 tarihinde bir delege gönderilmesi için irade (ferman, emir) çikmifti. Bunun üzerine delege olarak Mekteb-i Tbbiye-i fiahane emraz-ı aynıye (göz hastalıkları) muallimi Kaymakam (Yarbay) Esat Bey'in gönderilmesi kararlaştırılmıştı (4) (Resim 2).

Esat Bey, Brüksel'den döndükten sonra; Âmâların Terfih-i Ahvali (durumlarının düzeltilmesi) Hakkında 1902 Brüksel Kongresi adında bir kitap yazarak, kongrede ele alınan, âmâların talim ve terbiyeleri hakkındaki görüşleri ve tartışmalar anlatmıştı. Aynı bilgileri, Servet-i Fünun dergisinin 11 Eylül 1329 (miladi 24 Eylül 1903) tarihli, 648 numaralı nüshasında da yayımlayarak kamuoyuyla paylaştı (Resim 3).

Kongre, Darülaceze'de bir flube kurulması halinde, uygun şartlarda, Belçika Âmâlar Mektebinden bir muallimin gönderileceğini vaad etmifti. Esad Bey dönüflünü takiben takdim ettiği layihada (tasar dilekçesi) Darülaceze'de bir âmâlar mektebi kurulmasını önermifti (4).

Resim 2. Esat Bey'in kongre katılımlı belgesi**Resim 3. Dr. Esat Bey'in yazışmanın bulunduğu Servet-i Fünun Dergisinin 648 numaralı nüshasının ön kapak**

Padıfah II. Abdülhamit Acıbadem semtinde "Dilsizler ve Âmâlar Mektebi" için büyük bir arsa tahsis

edilmesini emretmişti. Ancak, yazışmalar yıllarca sürmüfl, girişimler sonuç vermemiş, Esat Bey mirliva (tuğgeneral), paflalık rütbesine terfi etmişti. Darülaceze Fahri Göz Tabibi Mirliva Mehmet Esat Pafla, Acıbadem'de yapılmaya tasarlanan dilsiz ve âmâlar okulunun infaatına bafflanamayınca, 29 Zilhicce 1325 (2 fiubat 1908) tarihinde Sadaret'e bir layiha daha vermişti. 1902 yılında Brüksel'de toplanan ve devlet tarafından görevli olarak gönderildiği kongre dönüflü takdim ettiği layihada Darülaceze'de bir âmâlar mektebi kurmanın lüzumundan bahsettiğini ancak o şaralarda, Acıbadem'de âmâlarla sağır ve dilsizlerin talim ve terbiyesi için büyük bir müessesesi (kurum) yapılmaya irade buyrulduğundan Darülaceze Âmâlar fiubesi kurulmasının ertelendiğini hatırlatmıştı. Acıbadem'de kurulacak bu müessesenin henüz yapılmadığına dikkati çeken Esat Pafla, göz nurundan nasibini olmayan, marifet ve sanat nimetinden mahrum âmâların dilenme zilletinden (afşaklık, horluk) kurtararak öğrenim ve eğitimlerine bafflanmaya için Darülaceze'de, -Acıbadem'deki okul için bir deneme oluşturmaya üzere- bir körler okulu açılmasının uygun olduğunu dile getirmişti (4-6).

Bu dilekçe üzerine, Dahiliye Nezareti (çiffleri Bakanlık), 60 âmânın egitilebileceği genişlikte bir binanın yapılabileceğini, masrafların Darülaceze bütçesinden ödenebileceğini belirtmiş, 24 Mayıs 1908 tarihli yazışmasıyla Sadaret'ten (Baflbakanlık), okulun Darülaceze'nin tasarrufunda bulunan arazide inşa edilmeye bafflanmaya için izin istenmişti (6). Ancak, II. Abdülhamid'in tahttan indirilmesi, ardından seferberliğin, daha sonra da Balkan ve I. Dünya Savaşları nedeniyle bu girişim de sonuçsuz kalmıştı.

KAYNAKLAR

1. Albert DM. Dates in Optahalmology. New York, The Parthenon Publishing Group, 2002;59,78.
2. Doktor Es'ad. Âmâların talim ve terbiyeleri. Servet-i Fünun 1319(m.1903);13(648):362-372.
3. Albert DM. Dates in Optahalmology. New York, The Parthenon Publishing Group, 2002;90:106-146.
4. Yıldırım N. «stanbul'da sağır-dilsiz ve âmâların eğitimi. «çinde: «stanbul Armaganı 3: Gündelik Hayatın Renkleri. «stanbul, «stanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür «fleri Dairesi Başkanlık» Yayınları, 1997; Ayırtasım No. 47.
5. Keskinbora HK. Mehmet Esat İfık Pafla Hayatı, Tıp Tarihimizdeki ve Türk Oftalmoloji Tarihindeki Yeri ve Katkıları. «Ü. Sağlık Bilimleri Enstitüsü, «stanbul Tıp Fakültesi Tıp Tarihi ve Deontoloji Anabilim Dalı, (Doktora Tezi).
6. Yıldırım N. Dilsiz ve âmâlar mektebi. «çinde: «stanbul Darülaceze Müessesesi Tarihi. «stanbul, Numune Matbaacılık, 1996:169.